

HUMANITIES INSTITUTE
Feruza Shermatova-Omerani, Ph.D.

Munabiya (1982) *Kazat Akmatov* (1941–2015)

Film: Kulmendeev, T. (Director) <https://m.ok.ru/video/1802348923444>

Kaynak: Kazat Akmatov. (1987). *Munabiya*. Frunze: Kyrgyzstan Publishing House.

Yazar Kazat Akmatov, 23 Aralık 1941'de Kırgızistan'ın Issık Göl bölgesindeki Bosteri köyünde doğdu ve 14 Eylül 2015'te uzun süren bir hastalığın ardından vefat etti. 1966'da Moskova'daki Komsomol Merkezi Komitesi'ne bağlı Yüksek Komsomol Okulu'ndan ve 1967'de Kırgız Devlet Üniversitesi, Kırgız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu.

Profesyonel kariyerine 1954'te Issık Göl bölgesindeki At Yetiştirme Devlet İşletmesi'nde işçi olarak başladı. 1960'lardan itibaren Komsomol faaliyetlerinde bulundu ve 1972'de Kırgızistan Yayıncılık Evi'ne katıldı; burada editör ve baş editör yardımcısı olarak görev yaptı. 1974–1983 yıllarında Kırgızistan Komünist Partisi'nde çeşitli görevlerde bulundu. 1983–1986 yıllarında Kırgızistan Devlet Televizyon ve Radyo Komitesi'nde baş editör olarak çalıştı, 1986–1990 yıllarında ise Kırgız Yazarlar Birliği Yönetim Kurulu Sekreteri oldu. 1990'da Kırgız Demokratik Hareketi'nin kurucularından ve ilk başkanı olarak modern Kırgız siyasi sisteminin oluşumunda öncü rol oynadı. 1990–1995 yıllarında Kırgız Cumhuriyeti Parlamentosu'nda milletvekili olarak görev yaptı.

Edebi kariyerine 1974 yılında ilk öykü derlemesi *Genç Adam (Boz Ulan)* ile başladı. Daha sonra *Kutsal Vatan (Yiyk Jurt)*, *Zaman (Mezgil)*, *Munabiya (Munabiya)* ve *Güneşi Döndüren Yıllar (Kündü Aylangan Jyldar)* gibi roman, öykü ve derlemeler kaleme aldı. Bazı eserleri sahneye de uyarlandı; bunlar arasında *Ayrışma (Ajyrashuu)*, *Munabiya (Munabiya, J. Kulmambetov ile birlikte)* ve *Kazı (Avariya)* yer alır. 2013'te Rusça olarak yayımlanan *Erika Klaus'un 13 Adımı (Erika Klaustun 13 Kadamy)* İngilizceye çevrilerek Londra'da yayımlandı. Son romanı *Arhat (2006)* ile Toktogul Devlet Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Ayrıca *Munabiya (Munabiya)* adlı eseri Kırgız sinemasına uyarlandı.

Kazat Akmatov, Manas-1000 Yıldönümü Madalyası, Toktogul Devlet Edebiyat Ödülü ve Tüm Birlik Nikolay Ostrovski Edebiyat Ödülü ile onurlandırıldı. Kırgızistan'ın Halk Yazarı olarak tanınmakta ve Kırgız demokrasisinin kurucularından biri olarak kabul edilmektedir.

Eser: Kazat Akmatov'ın 1980'lerin başında yayımlanan *Munabiya* adlı novellası, Kırgız edebiyatında ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Novella, M. Lomonosov Ödülü ile ödüllendirilmiş ve yazarına M. Lomonosov Nişanı takdim edilmiştir.

Aynı adlı *Munabiya* filmi, novelladan uyarlanarak uluslararası bir izleyici kitlesine ulaşmıştır. Film, 13 Ekim 2017'de Busan Uluslararası Film Festivali'nde Busan'da dünya prömiyerini yapmış ve hem eleştirmenler hem de izleyiciler tarafından sıcak bir şekilde karşılanmıştır.

Munabiya filmi, ardından Eurasian Creative Guild tarafından Londra'da düzenlenen bir film festivalinde Büyük Ödül (Grand Prix) ile ödüllendirilmiştir. 2018 yılında ise film, Rusya'daki 27. Açık Film Festivali *Kinoshock*'a katılmış ve burada Büyük Ödül ile En İyi Senaryo ödülleri kazanmıştır. Ayrıca film, Rusya'da "Nika" ödülünde, "BTS ve BDT Ülkelerinden En İyi Film" kategorisinde ödüle layık görülmüştür.

Arka Plan Eser yayımlanmadan önce, ulusal edebiyat geleneğinde yaşlı insanların duygusal ve romantik deneyimleri bu kadar derinlemesine ele alınmamıştı. Bu nedenle çalışma, yeni psikolojik ve tematik bakış açılarını tanıtarak önemli bir değişimi işaret etmiştir.

Kazat Akmatov, 1970'lerde Dargin, Çeçen ve Karaçay topluluklarından insanların siyasi nedenlerle Kırgız topraklarına getirildiğini anlattı. Bosteri köyüne Karaçay aileleri yerleşmiş, ancak çoğu zamanla geri dönmüş. Yine de bir genç kadın geride kalmış. Köy halkı onun hakkında sayısız söylenti yaymış; "O baş

belası” ya da “Kocalarımızı baştan çıkarıyor” gibi sözlerle ona huzur vermemiş. Meğer o genç kadın, evli bir Kırgız delikanlıya aşık olmuş ve ondan ayrılamamış. Kırgızistan’da yaşlanana kadar kalmış, fakat dönemin sosyal normları ve gelenekleri çiftin birlikte açıkça yaşamasına izin vermemiş. Yazar, kadının bu derin ve direngen aşkından etkilenecek başyapıtı Munabiya’yı yaratmış.

Yazar, karakterinden derinden etkilenecek kızına Munabiya adını vermiştir. Ne yazık ki, kızı beklenmedik bir şekilde 17 yaşında hayatını kaybetmiştir. Onun ölümünün ardından yazar ciddi bir hastalığa yakalanmış ve iki yıl sonra vefat etmiştir.

KIŞILAR

Teken – Januzak’ın oğlu
Januzak – Yaşlı kuyumcu, sessiz bir baba
Munabiya – Güzel, yalnız bir kadın
Teken’in Annesi – Kıskanç, güçlü iradeli bir anne
Ajike – Teken’in yengesi, aile onurunu koruyan kadın
Asılbek – Ajike’nin kocası, Teken’in amcası

ÖZET

Şehirde yaşayan Teken, köyden gelen isimsiz bir mektupla sarsılır. Mektupta, annelerinin ölümünden sonra kendisi ve kardeşlerinin yaşlı babalarını yalnız bıraktıkları, ayrıca Munabiya adlı bir kadının eve girerek annenin hatırasını çiğnediği yazmaktadır. Suçluluk duygusuyla köye dönen Teken, babasını şehre götürmek ister; ancak babası bunu reddeder.

Köyde, annesinin Munabiya’ya duyduğu eski nefret, aile içindeki gizli geçmiş ve akrabaların baskısı yeniden gün yüzüne çıkar. Teken, babasının Munabiya ile düşündüğünden çok daha derin ve eski bir bağı olduğunu öğrenir. Babasıyla yüzleşmeye çalışsa da onu anlayamaz.

Kısa süre sonra babası ölür. Ölmeden önceki son isteği ise herkesi şaşırtır: Munabiya’nın cenazeye gelmesini ve başucunda oturmasını istemiştir. Cenazede Munabiya’nın yaktığı ağıt, yıllarca gizlenmiş büyük bir sevginin varlığını ortaya çıkarır. Hikâye, aile, gelenek, suçluluk ve bastırılmış aşk üzerine etkileyici bir anlatıdır.

OLAYLAR

Köyden Gelen Mektup Şehirde yaşayan Teken, köydeki akrabalarından bir mektup aldı. Bazen hayat, yakınlarını ihmal ettiğin için seni cezalandırır. O anda gözlerin faltaşı gibi açılır, yerinden fırlayıp kalkarsın ve uzun zamandır unuttuğun ama seni bekleyen dertleri birden hatırlayıverirsin. Şimdi o tam da o haldeydi. Akli karışık bir şekilde arabayı sürüyordu. Radyoyu kapattı, camları sımsıkı kapadı. Direksiyondaki elleri terledikçe kendinden iğreniyordu. Sanki bütün vücudu çamura bulanmış gibi hissediyordu. Köyden gelen o acı mektup bir türlü aklından çıkmıyordu. Zarf tam önünde, diken gibi duruyordu.

Yoldaki Suçluluk Sokuluk ilçesinden geçerken aniden zarfı torpidonun derinliklerine fırlattı ve kapağını çarparak kapattı. Teken yola devam etti. Yol neredeyse boştu ve pedala her daha sert bastığında hız hiç değişmiyormuş gibi geliyordu. Yine de mektuptaki sözler tekrar tekrar aklına geliyor, kalbini taş gibi kesiyordu. Mektupta annesinin iki yıldır öldüğü, kendisinin ve kardeşlerinin yaşlanan babalarını eski evde yalnız bıraktıkları yazıyordu. Mektupta iddia edildiğine göre Munabiya adlı bir kadın eve el koymuş ve annesinin hatırasına saygısızlık etmişti. İmzasız mektup, oğulları acımasızlık ve kalpsizlikle sert bir şekilde suçluyordu.

Uyanış Mektubu bitirince sanki bir alçak başına bir kova pislik dökmüş gibi hissetti. Ömründe hiç bu kadar acı ve keskin sözler duymamıştı. İlk anda öfke içini yakıp kavurdu — bu adaletsiz insan nasıl olur da onları haksız yere böyle lekeleyebilirdi? Kendisinde hiçbir suç görmüyordu. Fakat aslında bu sadece kendi bencilliğinin sesiydi; hepsinde var olan o sessiz ve çirkin kusur. İçi yatıştığında gerçek, soğuk küller gibi yavaşça çöktü üzerine: üç yıl önce anneleri ölmüştü ve o günden beri yaşlı babalarını köydeki sessiz evde yalnız bırakmışlardı. Ona bakan yoktu, yalnız geçen günlerini kollayacak hiç kimse yoktu.

Sessiz Kuyumcu Babası hayatı boyunca kendi kıyafetini bile hiç onarmamıştı. Gençliğinden beri kendini kuyumculuğa kaptırmış, bütün aklı, fikri, sevinci ve hüznü yaptığı takılara akmıştı. Yalnız çalışırken yüzü sessiz bir tutkuyla parlar, gözleri ışıltılar, içi tarifsiz duygularla dolardı. Ama ağzından neredeyse hiç söz çıkmazdı. Köylüler bu yüzden ona sevgiyle “Uysal Uzak” derlerdi. O da suçun bir kısmını babasına yüklüyordu. “Zavallı adam neden çektiğini, darda olduğunu bize hiç haber vermedi?” diye düşünüyordu içinden. Şehir hayatı onu öylesine yutmuştu ki, iş güç arasında haftalarca evini, ailesini aklına bile getirmiyordu. Unutmak çok kolay olmuştu. Arabayı sürerken kelimelerini özenle seçiyor, tek amacının yaşlı babasını yanına, şehre götürmek olduğunu biliyordu.

Munabiya Köydeki akrabalar geçen yıl içten bir öneride bulunmuştu: “Babanı şehre götür, kış boyunca yanında bak. Orada uygun bir dul kadın bulup evlendir. Bahar gelince ikisi birlikte köye dönsün.” Bu sözler yüreğine dokunmuştu. Fakat köyde başı boş dul kadın neredeyse kalmamıştı. Herkes arıyor, bulamıyordu. Şimdi aklına Munabiya adlı kadın geliyordu. Onu bir kenara çekip hesap sormayı düşünüyordu. Çünkü annesi hayattayken köyün en çok nefret ettiği kişiydi o.

Annenin Kini Yıllarca annesi o kadınla nedense hep dargındı. Evleri aynı sokakta olmasına rağmen aralarında hiç girip çıkma olmazdı. Bunun nedenini hiç anlayamazlardı. Çocukluklarından beri annelerinden Munabiya hakkında tek bir güzel söz duymamışlardı. “O kötü bayan bize hayır dilemez. O uğursuz bizim evin bereketini kaçırdı! O yüz­süz kocakarı şöyle, o ölüp gideceğin böyle...” diye annesi hiç bıkmadan, usanmadan söylenirdi.

Düğündeki Kavga Çocukluklarında, bir düğün sofrasında kadınlar arasında kavga çıktığını duyunca merakla koşup gitmişti. Annesi, Munabiya’yı saçlarından tutup yere sürüklemiş, öfkeyle dövmeye başlamıştı. Sanki yıllardır biriken tüm kini o anda boşalıyordu. Diğer kadınlar onları ayırmaya çalışıyor, çoğu annesinin yanında yer alıp Munabiya’yı yalnız bırakıyordu. Bazıları kahkahalarla gülüyor, bazıları ise “Bırakın onları, yorulunca kendiliğinden diner” diye usulca söyleniyordu.

Annesine Destek Öfkesi kabarmış olmalıydı ki, koşup annesine karşı koyan Munabiya’yı itmişti. Bunun üzerine kadınlar kahkahalara boğulmuştu. “Bakin şuna, annesine destek böyle olur! Tut bacaklarından! Saçını yoll!” diye bağırıyorlardı. O da kendini kaybedip o kadına tekrar tekrar saldırmıştı. Şimdi düşündüğünde, Munabiya o sırada annesinden çok daha genç, taze bir gelindi. Onun hiddetli vuruşları Munabiya’ya sinek konması gibi hafif gelmiş olmalıydı. Munabiya ise onu incitmekten korkar gibi ellerini nazıkçe kaldırıp kendini koruyordu.

Babanın Kamçısı Kavgaları bir anda, sanki ışık söner gibi ansızın duruverdi. O an, çocukluk hafızasında hâlâ dün gibi capcanlı duruyordu. Kadınlar hâlâ bağırıyor, onlar üçü de birbirine girmiş dövüşüyordu ki, sırtlarına örülü kamçı art arda şakladı. Üçü de acıyla inleyip ayrı yön­lere kaçıştı. Onun sırtı sanki derisi yüzöl­lüyormuş gibi yanıyordu. Onlara vuran babasıydı. Erkeklerin oturduğu üst taraftan öfkeyle fırlayıp gelmişti. Gözleri kıpkırmızı yanıyordu. “Lanet! Lanet!” diye başka söz çıkmıyordu ağzından. Uzun boyu öfkeyle titriyordu. Sanki oradaki herkesi yok edebilecekmiş gibi bakıyordu. Evin içindeki kadınlar panik içinde bağırışıp kaçışmaya başladı. Kimse sesini çıkarmaya cesaret edemiyordu.

Babanın Gazabı — Eve! — dedi babası annesine sert bir sesle. Hâlâ öfkeyle saç tutamlarını elinde sıkın annesi, korkudan tavanın en üst köşesine kaçmıştı. Babası bir kez daha bağırınca, etraftaki erkekler hemen annesini tutup bastırdılar. Kadınlar ise kahkahalarla babasının arkasından alay etmeye başladılar. Babası öfkesi hâlâ dinmemiş halde etrafı süzüyordu. Birden gözleri ona takıldı. Çocuk korkuyla eve doğru kaçtı. Herkes babasına “Uysal” dese de, öfkeli olduğunda ne kendine ne başkasına acıdı. Ancak bu öfke nadir gelirdi.

Yolda Gözyaşları Dayak yediği için ağlayarak yürüyen çocuk, önünde Munabiya’yı gördü. Yalınayak yürüyen kadının eteğinden çekiverdi. Dönüp baktığında, Munabiya başını yana eğmiş, gözlerinden yaşlar sel gibi akıyordu. Yolu görmüyor, sesleri duymuyor, sanki dünyadan kopmuş gibi perişan ve kaybolmuş halde yürüyordu. Çocuk şaşırırdı ama koşmaya devam etti, çünkü babası kamçısıyla arkasından geliyordu.

Babasının Munabiya'ya ne yapacağını merak ediyordu. Ancak beklediği gibi olmadı. Babası ona yetişti, eğildi ve yumuşak, kederli bir şeyler söyledi.

Kırılan Kamçı Munabiya yaşlı gözleriyle ona bir an baktı, sonra birden dönüp tarlaların arasındaki dar patikaya sapıverdi. Çocuk şaşkınlıkla kalakaldı, ne olacağını merak ediyordu. Babası önce Munabiya'nın peşinden gitmek ister gibi öne adım attı, ancak vazgeçip arkasındaki kalabalığa öfkeyle baktıktan sonra doğrudan çocuğa yöneldi. Çocuk hemen eve kaçıp ahırın en kuytu köşesine saklandı. Babası avlunun ortasına gelip sendeleyerek durdu, göğsünü tutarak acı çeker gibi inledi. Sonra elindeki gümüş saplı kamçıyı dizine vurup ikiye kırdı ve ocağa doğru fırlattı.

Sessizliğe Dönüş Kavgadan iki gün sonra annesi eve dönmüş, evi altüst etmiş, babasını da çaresiz bırakmıştı. Aile denen şey ona hep tuhaf ve anlaşılmasız bir dünya gibi görünmüştü; bunu daha çocukken kendi gözleriyle görmüştü. Kavgadan sonra annesi iki gün boyunca eve uğramamıştı. Babası ise onun nerede olduğuyla hiç ilgilenmiyormuş gibi davranmıştı. Sessizce ocağı yeniden yakmış ve her zamanki gibi çalışmaya başlamıştı. Üçüncü gün öfkesi tamamen dinmiş, yine o sakin, uysal hâline dönmüştü. Ancak bundan sonra annesi yavaş yavaş eve gelmeye başlamıştı.

Annenin Homurtulu Sesi Önce avluya uğrayıp kendi kendine söylene söylene içeri girmiş, etrafa saçılmış odunları toplayıp ocağa atmıştı. Babasına hemen çatmamış, biraz dışarıda söylenip durduktan sonra, sonunda babasıyla onun oturduğu odaya girmişti. İlk çıkışı da çocuğa olmuştu: "Şu haline bak! Tarlada kalmış bir yetim gibisin. Kalk, yüzünü gözünü yıka, gömleğini değiştir!" Onu dışarı yolladıktan sonra atölyeye girip kapıyı kapatmış ve babasına yüklenmişti. Uzun süre annenin homurtulu sesi dinmemişti; kimi zaman öfkeleniyor, kimi zaman alay ediyor, kimi zaman babasını taklit ediyor, ardından acı bir kahkaha atıyordu. Zavallı adamı iyice bunaltmış olduğu belliydi.

Annenin Kıskaç Öfkesi Ama o sesini bile yükseltmedi; baba sadece aletlerini düzenli çın çın çaldırmaya devam etti. Annesinin kime söylendiği, kiminle kavga ettiği belirsizdi. Bu, zavallı annenin kıskançlığını alevlendirmiş gibiydi—kara haset onu sarmıştı. "Sana çocuk doğurdum! Beş çocuğum etrafımda. Altın küpeler nerede? Yoksa onu o şeytana mı verdin—yalan mı?!" Kavgalarda babaya attığı en temel suçlamasına, ana dokunduruşuna geçmişti.

Altın Küpelerin Tetikleyicisi Çocukken bile annelerinin altın küpeler suçlamasındaki derin anlamı sezmışlerdi. Babaları başka hakaretlere aldırılmazken, o kelimedeki kanı kaynardı—damarları şişer, eline ne geçerse anneye fırlatırdı. Yine öyle oldu. Çekiç sesi keskin bir çınlamayla kesildi; bir şey gümbürdedi. Annesi inledi, şaşkın kapıya koştu; sağ omzunu ovuşturup eşarbını düzeltti, sanki koca ile işleri bitmişti. Belirsiz birine: "Leşini bu köyden sürmeliyim bir gün!"—kararlı değil, uzak bir vaat gibi, sesi yumuşamıştı. İşte kavgacıların öfkesi yavaşça diner; ailenin kurnaz, aldatıcı hayatı sahteliğe sarılır, usulca gözyaşlarını akıtır sonuna dek.

Baba Evine Vardı Yolun keskin virajı Teken'in hızla akan düşüncelerini dağıttı. Eve giden doğru sokağa vardı. Dağınık fikirler uçuştı; babasına söyleyeceklerini toparlayıp zihniyle kapıya koştu. Motor sustu, araba soğurken dışarı çıkmakta tereddüt etti. Ağır sessizlik ürkütücüydü. Annesiz ev uzaklaşmış gibiydi. Belki Munabiya içerdeydi. Camdan mavi çerçeveli evlerine—verandası, kapısı, her çiviye kadar hafızasındaki yuvaya—kalbi sızlayarak baktı. Derinlerde cılız umut kıpırdandı: annesinin çiçekli elbisesi, siyah şalıyla eşikten çıkıverecekmiş gibi...

Tanıdık Usta Sesi Arabdan iner inmez babasının atölyesinden tanıdık çıt-çıt-çıt sesi geldi. Bu ses onun gergin sinirlerini, içindeki fırtınayı biraz yatıştırdı. En azından bilinmezin yarattığı korku yarı yarıya yerini bulmuştu! "Ustabaşı selam," dedi eşikte. Babası başını kaldırdı, endişeli yüzü görünce elini sıktı, kısık sesle güldü—babalık bir "gel, utanma." Januzak'ın çocukları olarak babanın yüzünde başka işaret nadir görürdü. Cezayı, affı, şımartmayı hep anne verirdi; sopa ya da yumruk sadece ondan gelirdi.

Babanın Değişmiş Yüzü "E, neredeydin?" dedi babası, çekici bırakıp duraksayarak. Babası farklı görünüyordu, eski hastalığın izi silinmiş: yanakları pembemsi, gözleri parlıyor, sakalı düzeltilmiş, üstü başı

pırıl pırıl. Bakışında şaşkınlık vardı, beklenmedik gelişe, ama sitem yok. Bu adamın oğlu olmaya layık değilmiş gibi hissetti; içte huzursuzluk kıpırdadı. Yine de özlem dolu çocuk gibi tüm şefkatini döküp sarıldı. Babası kalkıp yanaklarını, gözlerini öpse, her hareketine içten baksın, peşinden sevgiyle gelse diye çocukluk özlemi kabardı. Ama baba mesafeli kaldı. Fark etti: babayı marifet annenin sevgisiyle yüklememek; eşsiz anne şefkati sonsuza dek kayıptı.

Kömür Çatalını Özledin mi? "Kömür çatalını özledin mi? Haydi sok!" dedi babası yumuşakça, en tatlı söz gibi. Paltosunu atıp iki eliyle kömür çatalını kaptı. Unutulan eller tökezledi, kollar karıştı. Baba izledi, sonra yürekten güldü. "Unuttun bel!" dedi az sonra, sevinç kıkırdayarak. Gözleri babaya yaşardı. Baba-oğul bağı ısındı; çekinmeden sohbet ettiler.

Şehre Davet "Ata, bizi mi bekledin?" diye sordu. "Mesgulsunuz siz, oğlum," dedi baba. "İki yıl hemen geçti..." "İki yıl ne ki, iki gün." "Yalnızlık çok zor geldi değil mi, ata?" "Canlılar idare eder, oğlum." "Bu kış şehre gel. Onu konuşmak için geldim." Baba önce duymazdan geldi, sonra kaşlarını çattı isteksizce; hoşlanmadığı belliydi. "Giderdim," dedi yumuşakça, "ama imkânsız, oğlum. Şehir bilmeyen yaşlı zili uymaz." "Kış geçir, baharda dön. Herkesin anne-babası öyle yapıyor."

Beni Yerimde Bırakın Babası yanağını buruşturdu, ondan kötü koku gelmiş gibi. "Onlar neymiş bilmem... evi bırakamam." "Akrabalar bakar evine." Baba sorgulayan bakışla süzdü, "gerçekten şehre mi çağırırdı?" der gibi. O yalvarırcasına karşıladı, cevap bekledi. Baba düşündü. "Beni yerimde bırakın," dedi kısa süre sonra kararlıca. "Benden endişe etmeyin." Kışın sıcak ev, yumuşak yatakla babayı kolay ikna eder diye sanmıştı. Ama direndi. Tekrar denedi, baba ormana çekti, çekici dövdü. Kırkında, ak saçlıyken bile babası için küçük çocuğu; babası sözüne kulak asmadı.

Evin Sessizliği Dağınık, savrulan imgeler bir anda zihninden silindi. Daha kapıya varmadan, babasına söyleyecek sözlerini toparlamaya çalıştı. Motor sustu; araba soğurken dışarı çıkmaya cesaret edemedi. Ağır, uğultusuz bir sessizlik çökmüştü. Annesiz kalan ev, sanki onlardan uzaklaşmış gibiydi. Belki şimdi orada Munabiya vardı, evi o sahiplenmişti. Camdan, mavi çerçeveli, mavi verandası ve kapısıyla belleğine kazınmış o evi uzun uzun süzdü. İçinde hâlâ sönmeyen bir umut titriyordu—sanki annesi çiçekli elbisesiyle kapıdan çıkacak gibiydi.

Acike Yengenin Gelişi Öfkeyle körüğü şiddetle şişirdi, kül saçıldı. Baba homurdandı: "Bütün gün neredeydin?!" Boynunu çevirdi, surat astı. Sessiz kaldılar. Kapı gıcırdadı; Acike yenge avluya daldı—babasının ortanca kardeşinin eşi. Avluyu süpürdü, tencereleri dizdi, evindeymiş gibi. "Selam yenge?" "Bre dev! Geldin demedin mi bana?" Güreşçi kucakla sarıldı, annem usulü başını suyla ıslattı. Bayılırdı ona: Biz yokken babayı yalnız bırakmadı, doyurdu, giydirdi, tertemiz tuttu. Kardeşçe şefkatine minnet doluydu.

Pırıl Pırıl Ev ve Çay Demleme Büyük eve girince odalar ıslıl ıslıl, her şey annesi zamanı gibi veya daha muntazam: çiçekler sulanmış, kitap rafları tozsuz. Ev neşelendiriyordu. Acike yengelerine içten teşekkür etmek istedi ama Kırğızlar akraba iyiliğini saymaz diye vazgeçti; sadece ılık bakıp kalbi ısındı. Ama kısa sürede üçü arasında tuhaf olaylar başladı, kavgaya varabilirdi. Acike yengenin semaver koyup akşam çayı demlemesiyle başlamıştı her şey.

Kaybolan Çay Bir süre sonra Acike yenge çayı bulmak için dolaptan dolaba bakınmaya başladı. Lanet çay bir türlü çıkmıyor, o da aramaktan vazgeçmiyordu. Yüzüne bakınca, sanki uzun zamandır bu eve girmemiş gibiydi. O anda aklına yine Munabiya geldi. Belki bu evin işlerini yenge değil, o yürütüyordu. Belki de öyle değildi. "Çayı nereye koyardınız?" diye sordu, canı sıkılarak. Yenge cevap vermedi. Çekmeceleri birer birer çekip karıştırmayı sürdürdü. En garibi, babadan da öfkeli görünüyordu; yüzü koyulaşmış, başörtüsünü düzeltip duruyor, sanki ağır bir hakarete uğramış gibi kendi kendine söyleniyordu.

Çay Yüzünden Gerilim "Çayın için sağ ol gelin, yeter artık bırak!" diye birden çıkıştı baba, onun söylenmesine daha fazla dayanamayarak. Oğul şaşkına döndü. Bir yaşlı insan bu kadar kaba konuşur muydu? Zavallı yengenin ne suçu vardı? Onlara çay hazırlamaya çalışması mı günah olmuştu? İlk anda, şimdi öfkeyle kalkıp kendi evine gider diye korktu. Ama garip biçimde öyle yapmadı. Hiçbir şey duymamış

gibi çayı aramayı sürdürdü, kendi kendine söylenmeye devam etti. O böyle davrandıkça babanın öfkesi yüzüne vurdu; sonunda sanki onu evden kovacak hale geldi.

Çay Yerine Zehir “Bana çay değil, zehir ver. Zehir ver!” diye titreyerek bağırdı baba. Ama yenge yine hiçbir şey duymamış gibi davrandı. Oğul şaşkına döndü. Bu nasıl bir şeydi? Kimin yanında duracağını, kime ne söyleyeceğini bilemiyordu. Yengenin tarafını tutmak istiyordu ama onda da bilmediği bir sır var gibiydi. Yoksa babanın böyle bağırmasına karşı bir kez olsun cevap vermez miydi? Belki gerçekten bir suçu vardı. Ama ne suçu olabilirdi? Kavga büyüdükçe kendini dışarıda kalmış hissetti. En çok da babasının, onun gelişine aldırmadan, kendi gizli sıkıntısına gömülmesi canını yaktı.

Semaverin Fırlatılışı Oğul olan biteni bir türlü anlayamıyordu. Eskiden “Uysal Uzak” diye bilinen o tekdüze, içine kapanık adam, nasıl olmuştu da bir yıl dolmadan bu kadar değişip neredeyse tanınmaz hale gelmişti? O kırılgan ve şaşkın halde dururken babası birden iyice kendini kaybetti. Ne yaptığını bilmez gibi titredi, sonra yengenin az önce dışarıdan getirdiği semaveri, içindeki kaynar suyla birlikte kaldırıp kapıdan dışarı fırlattı. “Ben çay içmem. Hepiniz birleşip bana zehir verin. Bana zehir gerek!” diye boşuk boşuk birkaç kez bağırdı. Ardından iç odaya geçti ve kapıyı sertçe kapattı.

Yengenin Sert Cevabı “Bu ne biçim tiyatro?” diye çıkıştı, yengenin o haline sinirlenip şehirde edindiği kaba dille. Ama yenge onun sorusunu ciddiye bile almadı, kendi kendine söylenerek, “Sen çay içsene, yoldan gelmedin mi?” dedi. “Hayır, bu ne biçim tavır? Bana açıklayın,” dedi, sözünün bu kadına da geçmemesine öfkeden titreyerek. O zaman yenge ona şaşkın, biraz da inanmayan bir yan bakış attı, kapıyı kapatıp dışarı çıktı. “Sana oğul diyorlar, kırk yaşına gelmiş adamsın. Babanın halini neden benden soruyorsun?” dedi, kollarını göğsünde birleştirip sertleşerek. O ise ne diyeceğini bilemedi.

Yengenin Suçlaması “Niye siz şehirdeki okumuş takımından olanlar gelip bir kez olsun babanızın hâlini hatırlını sormuyorsunuz? Daha çocuk musunuz siz? Yoksa artık babaya ihtiyacınız mı kalmadı? Büyüğünüz sensin, kırk yaşına gelmişsin; küçük kardeşin otuzunda. Ortadaki üç kız kardeşin de evlenip gitmiş. Ama burada babanız yapayalnız kalmış; bir dul kadın gelmiş, annenizin ak çarşafını çiğniyor, törede yeri olmayan işler çeviriyor. Rahmetli annen mezarında rahat yatıyor mudur sanıyorsun? Ölürken bıraktığı sözü biliyor musun?” O şaşkın şaşkın bakınca yenge hemen devam etti: “Annen, ölmenden önce, ‘O arsız Munabiya’yı Tanay oğullarından hiçbirinin eşliğinden içeri sokmayın,’ demişti.”

Yengenin Uyarısı Acike yengenin sorusuna cevap veremedi; sadece, “Demek torpidodaki o acı mektubu siz yazmıştınız yenge,” diye düşündü. Aynı anda aklına o kadar çok beklenmedik şey üşüştü ki dili tutuldu, şaşkına döndü. Ama yenge, onun boş boş bakışına içerleyip sözlerini daha da sertleştirdi; sanki gururuna dokunuyor, Munabiya’ya karşı öfkesini bile bile körüklüyordu. “Biz Tanay’ın gelinleri, rahmetli annenizin vasiyeti diye babana kötü görünüyoruz. Ama sizde ne onur var ne dert. Madem geldin, babanı o Munabiya kadından ayır, şehre götür. Yoksa aklını iyice alacak. Zaten başlamış, gördün ya.”

Babanı Buradan Götür Yenge, onun gözlerinden inandığını anlamış olmalı ki hemen biraz daha yaklaştı ve bu kez, ona bütünüyle güveniyormuş gibi, sesini alçaltarak konuşmaya başladı. “Babanı götür,” dedi bir kez daha, ondan ne yapmasını istediğini açıkça belirterek. “Yoksa artık biz baş edemiyoruz. Gündüzleri neyse, o Munabiya denilen yüz­süzü bu tarafa yaklaştırmıyoruz. Ama gece olunca gizlice geliyor, babanın yanına giriyor. Sabah daha gün ağarmadan çıkıp gidiyormuş. Şu utanmaza bak, yaşını başını almış, hâlâ böyle işler peşinde. Gerçi baban da erkek, dersin ama onun yaptığı da ayrı rezillik.”

Asilbek Amca Evde mi? Acike yengenin açık sözlerine hâlâ cevap veremiyordu. Konuşmak mümkün değildi. Kafası o kadar karışmıştı ki hemen arabaya atlayıp ıssız bir yere gitmek istiyordu. Ama bacakları tutmuyordu. “Asilbek amca evde mi?” diye sordu, bu konuyu bir an önce başka biriyle konuşmak isteyerek. Munabiya ile babasının ilişkisini anlayamıyordu. “Nerede olacak, evde mi?” dedi yenge alaycı bir gülümsemeyle. “Sen de bilirsin abini...” Parçalanmış semaveri topladı, içeri taşıdı.

Annenin Yankısı Asilbek amcanın evine yürürken içinde derin bir şaşkınlık vardı. Acike yenge ne kadar çok konuşmuşsa, Munabiya’yı ne kadar lanetlemişse, onun her sözünde, her bakışında, her hareketinde

rahmetli annesinin canlı izini o kadar net görmüştü. Benzerlik inanılmazdı; sanki bilerek kurgulanmış gibiydi. Annesi ölmenden önce bütün iç dünyasını, düşüncelerini, bakış açısını Acike yengeye miras bırakmış gibiydi. Belki bütün kadınlar böyleydi; ya da annesinin dediği gibi, Tanay soyunun kadınları aynı hamurdan yoğrulmuştu. Munabiya söz konusu olduğunda ailedeki tüm kadınlar tek ağız, tek nefes, tek bakıştı.

Annenin Vasiyeti Rahmetli annesi ateşli, dobra biriydi; babanın uysallığı yüzünden çoğu zaman erkekler arasında sözü kendisi söyler, akraba işlerini kendisi çözerdi. Görümcelerine etkisi büyüktü. Acaba hepsi onun vasiyetine mi bağlıydı? Peki şimdi vasiyeti bozan babasına ne yapacaktı? Bunu bir türlü anlayamıyordu. Vasiyet dünyada her yerde kutsal sayılır. Kimse çiğnemez; çiğnerse nesilden nesile konuşulur. Böyle bir şey duymamıştı. Babasının yaptığını nasıl değerlendirecekti? Köylü ne derdi? Belki çoktan hükmünü vermişlerdi. Acike yenge bilmiyordur belki. Belki Asılбек amcadan öğrenirdi...

Asılбек Amca Asılбек amca, her zamanki gibi hesap işleriyle uğraşıp yorulmuş olacak ki, yeni uzanmış gibiydi. Ama “Esselamünaleyküm” der demez hemen doğruldu; hem de hiç uykulu görünmüyordu. “Mideniz nasıl?” diye sordu, biraz yerleştikten sonra. Amca da her zamanki gibi, ülserinin olduğu yeri avucuyla hafifçe bastırıp başını salladı. Bir zamanlar ilçede görev yapmış, akıllı, becerikli, eli işe yatkın biri olarak tanınmıştı. Sonra nedense içinde bir şey kırılmış gibiydi. Şimdi köyde muhasebecilik yapıyordu. Hastalık ve içki onu iyice tüketmiş, zayıf düşürmüştü. Buna rağmen köyde hâlâ sözü dinlenen, aklı başında kişilerden biri sayılıyordu. Yalnız son yıllarda daha suskun, daha içine kapanık birine dönüşmüştü.

Münabiya’yı Sormak Uygun bir anını bulunca önce Asılбек amcaya Münabiya’yı sordu.

“Tek başına yaşayan zararsız bir kadın işte. Sen de biliyorsun bunu,” diye karşılık verdi amcası, gözlerini yerden kaldırmadan. Yüzüne ve verdiği cevaba bakılırsa, Acike yengenin sabahdan beri sayıp döktüğü suçların hiçbirisi aslında yok gibiydi. Nedense, Asılбек amcaya beklediği kadar güvenemediğini hissetti. Sonunda, yüreğini en çok sıkan soruyu sordu: Ölü bir insanın son isteğini yerine getirmede için babasına ne yapılmalıydı?

Bozulan Vasiyet “Ne vasiyetiymiş o?” diye sordu amcası, sanki hiçbir şey bilmiyormuş gibi. “Münabiya hakkında...” dedi. “Ha,” dedi amcası, yüzü bin kırışıkla gülümseyerek, “onu sana herhâlde o uslanmaz yengen söylemiştir.” O ise üsteledi. Annesi gerçekten ölmenden önce böyle bir şey söylemiş miydi? Amcası bilmediğini söyledi. Belki gelinlere bir şey demiş olabilir. Ama şimdi ne yapılabilir? İhtiyarı dara mı çekmeliydiler? Ona göre söz, nihayetinde sadece sözdü. Sonra da sessizce, neredeyse hüzünle ekledi: Annesi sağlığında yirmi yıl boyunca babasını durduramamışsa, şimdi kim durdurabilirdi?

Gerçeği Çok Geç Anlamak Olduğu yerde donup kaldı. Demek Asılбек amca da bu işi çoktan kabullenmişti. En çok da “yirmi yıl” sözü çarptı onu. Demek babasının meselesi yıllardır herkesin bildiği bir şeydi. Peki neden akrabalarından hiçbirini bunu çocuklara açıkça söylememişti? “Sen de biliyordun aslında,” diye mırıldandı amca, sanki aklını okur gibi. “Nasıl bilelim, kimse söylemedi ki,” dedi acıyla. “Nasıl bilmezsiniz? Gökten mi indiririz? Annen sağken onca kavga olmuyor muydu?” “Ama anlayamıyorduk...” “O zaman kendinizden bilin. Böyle şeyleri insan anlamalı.” Amcasının yüzü sertleşince daha fazla duramadı, dışarı çıktı.

Akrabadan Merhamet Yok “Ah vah... ah vah...” diye söylenip durdu yürürken; öfkeden ve kırıngınlıktan yanıyordu, ağabeyine karşı söyleyecek başka söz bulamıyordu. İçten içe, bir gün birilerinin onu böyle suçlayacağını zaten seziyordu. Şimdi bunu Asılбек amca söylemişti. Hem de kaba, canını acıtarak. Ama neden biraz olsun onu kollamadı, neden daha yumuşak konuşmadı, gerçekten babasının bu hikâyesini bilmeyen biri gibi görmedi? Demek akraba arasındaki insanlık da mı azalmıştı? Hızlı adımlarla yürüyüp güçlükle arabasının yanına vardı.

Sessizlik Göğsü kırıngınlıkla doldu, ne yapacağını bilemeden koltuğa çaresizce yaslandı. Bir yanı babasına karşı çıkmak isterken, diğer yanı ondan korkuyordu. İki insan arasındaki “yirmi yıllık” geçmişten daha zayıf olduğunu hissetti. Ölmüş birinin vasiyeti bile bunun karşısında güçsüz kalıyordu. Öfkeliydi ama karşı koyamayacağını biliyordu. O gün babasının karşısında hiçbir değeri olmadığını anladı. İçini korku sardı. Konuşamayacağını, konuşsa da söylemeyeceğini hissetti. Babası artık eskisi gibi değil, onları geride bırakmış bir yabancı gibi görünüyordu.

Bir Oğlun Acısı Anne, belki de daha önce ölmen ve babamın bu hale düştüğünü görmemen daha iyiydi. Arabada yatarken yüreğim sızlıyordu. Babamla Munabiya'yı yıllarca bağlayan o uğursuz duygu, yengemle benim temiz niyetlerimizi ezip alaya alıyor gibiydi. O acımasız his, hiçbir şeyi umursamıyor; vasiyet gibi kutsal bir görevi ve halkın köklü manevi geleneğini bile çiğniyordu. Ne yapabiliirdik? Babam kendi onurunu korumuyorsa, varsın korumasın. Ama insanlığın büyük geleneğinin yıkılmasına nasıl izin verebilirdik? Bunu ona söylemeye hakkım olduğunu düşündüm.

Sessiz Gecedeki Buluşma Üzerindeki ağır yük biraz hafiflemiş gibi oldu ve yavaşça doğrulmaya başladı. Tam o anda evin kapısı açıldı ve babası dışarı çıktı. Gece oldukça karanlıktı. Arabada sessizce oturup babasının kendisini arayıp aramadığını düşündü. Babası kapıdan çıktı, yanından sessizce geçip gitti, hiç durmadı. Önce babasının Munabiya'nın evine gittiğini sandı. Onu takip etmek istedi, ama araba kapısının ses çıkaracağından korktu. Bu yüzden karanlıkta dikkatle baktı. Kısa süre sonra gerçeği anladı: babası oraya gitmiyor, Munabiya'yı dışarıda karşılamaya çıkıyordu.

Gece Çatışması, Sonra Sakinlik Aniden, yengesi evden gelip öfkeyle seslendi: "Gördün mü çocuk? Demedim mi—gece vakti bile huzurumuzu bozan o! Utanması yok. Ah, Munabiya, bari şu çocuk yanında utanmaz mıydın?" O, arabadan çıktı ve yengesini sakinleştirmeye çalıştı, ama sesini kıramadı. Munabiya hızla ayrıldı, babası sessizce onlara doğru yaklaşıyordu. Aklından düşünceler geçti: Umarım günün çatışması sürmez. Yengesi konuşmadan avlularına girdi. "Yenge, lütfen eve dönün," dedi, onu durdurarak. Şaşırmış gibiydi; babasından korkusu açıkça kalmamıştı. Yine de o, babasının gergin hâliyle aceleci davranıp zarar verebileceği endişesini taşıyordu. Sepetler ve ev eşyalarıyla yanına geldi, yardım etmek isteyip istemediğini sordu, baba sonra içeri girdi, lâmba yaktı ve ıslak bezleri, tencereyi, su kovasını, tabakları düzenlemeye başladı.

Annem son bir dilek bıraktı, değil mi? Akşam yemeğinden sonra, yengesi gittiğinde, babası kendi yatağını sermeye başladı. Bir köy evinde, en rahatsız manzaralardan biri, yalnız kalan yaşlı bir adamın uzun süre yatağını düzeltmeye çalışmasıdır—battaniyelerini düzenleyemez ve yakınında yardımcı olacak kimse yoktur. "Yat ve uyu," dedi babası odasına doğru ilerlerken, başka söz söylemedi. Bu, oğlunun hazırladığı konuşmanın söylenmeden kalacağını hissetmesine neden oldu. "Annem son bir dilek bıraktı, değil mi?" diye sordu. "Onunla ne yapacaksın?" diye cevapladı babası. "Sadece duymak istiyorum," dedi oğlu. Babası öbür odaya döndü, kısa tereddüt etti, sonra sessiz kaldı ve uzaklaşıp belirsizleşti.

Munabiya hakkında ne dedi? Babası yan odaya yönelip tereddüt etti, sonra sustu. Halı serilmesi, yatağın örtülmesi, kemikler yerleşene dek alkole yasak konması ve çocukların ile gelinlerin kırk güne dek bastona dayanmayıp barışı koruması gerektiğini söylemişti. Oğlu, annesinin ölümünden üç gün sonra işe gittiğini, nedenlerini sormadığını hatırladı. "Baba, neden bizi kırk güne kalmaya çağırmadınız, anne öyle istiyordu?" Babası başını eğdi: "Gerçekten kalır mıydınız?" "Kalmalıydık." "Yat!" "Munabiya hakkında ne dedi?" "Duymadım. Uyu!" "Konuşmalıyız." "Işığ! kapat!"

Sessiz Kalmayı Reddetmek Işığ! açık bıraktı ve uzun süre ayakta durdu, cevap bekledi. Babası hareketsiz, kıpırdamadan yattı. Göğsü sıkıştı, acısını belli etmemeye çalışarak zorla yuttu. Sonra birden babası yavaşça yatağından doğruldu. "Beni sorguluyor musun?" dedi babası, oturarak, başı sallanıyordu. "Beni neden rahat bırakmıyorsunuz?! Ölsün rahat eder misiniz?" "Ben sadece annemin vasiyetini soruyorum," dedi sakince. "Annen öyle bir şey söylemedi! Yalan, yengen uydurdu!" diye bağırdı babası, ardından sesi fısıltıya dönerek kısıldı. Babası için acıdı, ama annesi için direndi: "Doğrudan söylememiş olsa bile annem bunu istiyordu. Bunu yerine getirmen gerek."

Bir Babanın Gözyaşları Ama babası ona gözyaşlı gözlerle, sanki yabancı birini görüyormuş gibi baktı. "O zaman ben de ölmeliyim," diye düşündü. "Yoksa sizin gibi sevgi dolu akrabalar yaşayan bir insanın ne istediğini umursamaz. Öyleyse öleyim, başka çare kalmadı," diye düşündü o zaman zavallı babası. Nasıl anlayabilirdi? Babasının başının döndüğünü ve tek bir söz söyleyemediğini bile kavrayamamıştı. Bir kazanan gibi memnun, ertesi sabah arabasını şehrin yönüne sürdü ve mutlu ayrıldı.

Cenaze Tam üç gün sonra hepimize haber geldi. Vardığımızda ev sessizdi ve babamız soğukta, beyaz bir çarşafın üstünde katı halde yatıyordu. Köy geleneğine göre boş bir yatak ortasına kondu, ceset kısaca açılıp, sonra koyu bir örtüyle kapatıldı. Yas ve sohbetler arasında bir misafirin gelişine dair huzursuzluk hissettim: Munabiya. Bazıları yengemin onun gelmesine karşı çıktığını, erkeklerin ise gelmesi gerektiğini söylediğini aktardı. Kendimi kayıtsız hissettim, ama onu getirirlerse çatışmanın yeniden alevlenmesinden korktum. Sonra biri gelip beni büyüklerin toplantısına, ana oda'ya çağırdı.

Büyüklerin Çağrısı, Babasının Son Sözü “Gel buraya, evladım—acılarını döktün mü? Gerekirse ağla; çünkü sonra çocukların da senin için aynı şekilde ağlayacak,” dedi Konokbay amca, ellerini tutup sıcaklık gösterdi. Sonra toplantının amacını açıkladı: “Yükseliş ve düşüşsüz bir hayat olmaz, Teken. Hepimiz böyle yaşıyoruz. Sen saygın bir adam oldun, seni nasihat etmek için buradayız. Babanın ölmeden önce bir isteği kaldı, onu yerine getirmeliyiz...”O, başını sallayarak büyüğün devam etmesini bekledi. “Baban şöyle dedi: ‘Munabiya’yı cesedimin yanına koyun, siyah giysin ve başımın yanında otursun.’”

Januzak’ın Vasiyeti Teken’in gözleri kırıştı. Munabiya’nın gelip gelmemesi bir zamanlar önemsiz görünmüyordu, ama babasının son dileği onu derinden etkiledi. Merhum babasının öfkeli, kanlı gözlerle bakan o sert son bakışının hatırası, yüreğine bir ok gibi saplandı. Konokbay amcanın önünde kımıldamadan oturdu. “Buraya gel, oğlum,” dedi ihtiyar, Munabiya’nın evine bir çocuk göndererek: “Januzak senin gelip bedeninin yanında oturmanı istemiş.” “Evet—bir net kelime yeter; o anlayacak,” diğerleri katıldı. “Sözlerini karıştıрма,” dedi bir ihtiyar; insanlar güldü. Mesaj doğrudan Teken’e iletilmek isteniyordu; onayı gerekli değildi.

Son Bir Vasiyet Köyde Tartışma Yarattı Tanai boyunun büyükleri ve akrabaları Munabiya’nın gelip gelmeyeceğini ve nasıl geleceğini bekliyordu. Acike, Munabiya’ya mesaj gönderildiğini duyunca yasını bıraktı ve dışarı çıktı; Konokbay’ı tereddütsüz eleştirdi: “Bu ne? Sakallı bir adam böyle bir şeyi kararlaştırabilir mi? O kadar tarafsızsa, neden Şaarkan yengenin isteğini yerine getirmiyor? Kadının isteği dilek değil mi? İstedığınızı yapın!” Erkekler yanıtladı: “Januzak hayattayken Munabiya’yı bu eve sokmadınız mı? Şimdi ölümünden sonra onun için neden yer açıyorsunuz?!” Öfkeyle Ajike şöyle dedi: “Munabiya gelmeyecek! Bir kadın başka bir kadının kocasının yanına siyah giyinip nasıl gelebilir?! Utanıyorsanız, tüm Tanai erkekleri gidin kendiniz onun evine girip yasayın!”

Munabiya’yı Beklerken: Utanç, Endişe ve Sessizlik Bazı akrabalar yüksek sesle güldü, kimi Acike’yi destekler gibi durdu, kimisi gerginlikle başını çevirdi. Kimse açıkça konuşmadı. Sokağın kadınları arasında seçkin olan Acike’in, annesinin yerini alarak ailenin onurunu koruyan bir bilge gibi durduğu anlaşıldı. Öğleye doğru yaşlılar avluyu doldurdu, çitlere ve kütüklere dayanarak bekledi. Evdeki kadınlar yeni biri geldiğinde fısıltılı konuşmalara başladı. Sonunda ayak sesleri duyuldu: “Geliyor.” Munabiya’nın evlerine doğru geldiğini duyunca erkekler sözlerini kestiler, başlarını eğdiler ve belirsizlik içinde beklediler. Herkese farklı anlamlar yansıdı—namus, utanç, acı, korku, hatta alay. Teken kendini kararsız hissetti, çatışmanın patlak verebileceğinden endişelendi.

Munabiya’nın Gelişi Munabiya uzun siyah bir elbise ve başından sarkan siyah bir şal ile boş yolun tam ortasından yalnız yürüyordu. Heyecanlı kalabalık, keçe çadırın kapısından iki kanat gibi uzandı. O iki kanadın ucuna geldiğinde, başını hafifçe yana eğdi ve uzun parmaklarıyla şalın uçlarını omuzlarından kaldırıp göğsünü örttü. Bir ses çıkardı - muhtemelen dün onun ölümünü duyduğundan beri evde yalnız ağlıyor olmalıydı. Gözleri şişmiş ve sulu, yüzü ağlamaktan şişmişti.

Yas Evinde Yüzleşme Munabiya’nın geldiğini duyunca Acike, beyaz evdeki ağlayan kadınları susturdu ve dışarı koştı. Teken kendini ileri atmak zorunda hissetti, karşılaşmanın bir kavgaya dönüşmesinden korktu. Munabiya, yaş izleri olan gözleriyle kararlılıkla Acike’ya doğru yaklaştı. Acike ise sert, yüzü donuk, bedeni rüzgârın vurduğu bir ağacın titremesi gibi titreyerek durdu. Karşılaşmanın patlak vereceği görünüyordu: ya Munabiya duracak ya da Acike kenara çekilecekti; ama ikisi de ileri yürüdü ve yüz yüze geldiler. Tam o sırada bir büyüğün keskin, aciliyetli sesi havayı kesti: “Yas tutan kadına yol verin! Yas törenine gelenin yolunu kapatmayın!”

Çatışma Sona Eriyor, Söylentiler Ortaya Çıkıyor Asylbek, olay yerine yetişerek ihtiyarın sesi yükselince ileri atıldı, kadını geri çekip götürdü. Acike direnmeye çalıştı, sonra geri adım atmış gibi göründü, ama Munabiya'ya attığı bakış kırgınlık taşıyordu. Birden gergin enerjisi boşaldı; kızgın gözleri, sanki içindeki ateş sönmüş gibi duruldu. Bu değişim Teken'ı sakinleştirdi; Acike'in hep böyle kalmasını diledi. Sonra Munabiya beyaz eve girerken yüzünü sildi ve acıyla: "Utanç verici—bana merhum kayınpederimin verdiği altın kolyeyi bile takmış!" dedi. Kimse yanıt vermedi. O daha önce köy söylentilerini hatırladı: annesinin de aralarında bulunduğu kadınlar "Januzak'ın altın kolyesini Munabiya çalmış," demiş, hatta onun evinin aranmasına yol açmıştı.

Munabiya'nın Ağıdı Ağlayarak nefesini düzelttikten sonra Munabiya kadınlara katıldı ve ağıt yakmaya başladı. Önce sesi kalabalığa karıştı, ayırt edilemedi. Daha sonra dikkatle dinleyince ayrıldı: yumuşak, net ve alışılmış tonlardan farklıydı. Zamanla netleşti, bahar suyu gibi derinleşerek duyguyla doldu, acıyla yükseldi ve giderek hüznü, ölçülü bir sese dönüştü. Değişleri ve sözleri sızlanma bildik ifadelerine benzemiyordu; kişisel bir yanı vardı. Beyaz evin dışında oturan erkekler bile susarak, cesedin üstündeki o tek sese kulak verdiler.

Januzak, her zaman senin ardından geleceğim Teken başkalarını bilmiyordu ama onun bütün yüreği, Munabiya'nın babasına söylediği şarkıya kapılmıştı. Yanına bir sandalye aldı ve sıcak gözyaşlarıyla dolu gözlerini sıkıca kapatarak dinledi:

"Januzak, bu dünyaya yanlış geldin.
Januzak, hayat önümüzde bir tuzak oldu.
Januzak, kaderle oynayamadık.
Januzak, hayat altın bir kafes oldu.
Januzak, toprağın altına gittiğinde.
Januzak, her zaman senin ardından geleceğim.
Januzak, toprağın altında değilsen.
Januzak, kederli bir bedenle gideceğim.
Januzak, bulutlu gökte değilsen.
Januzak, bu hayattan ayrılacağım.
Januzak, kaderim kış gibiydi.
Januzak, kadcılığın gücü büyüktür.
Januzak, bekleyerek yerine gittin.
Januzak, o dünya bizim çağımız."

Ağıtın Gücü Sonuna kadar başlarını eğmiş yas tutanlar, toprak kadar beyaz, beyaz keçe çadır, ağaçlar ve gök kadar beyaz oldular. Ağıtın gücü doğayı değiştiriyormuş gibi hissettirdi. Keçe çadırın girişindeki siyah şal takmış kadınlar, parlayan beyaz başörtüleriyle farklı göründü. Başını kaldırınca, hepsinin kaderinin Munabiya'ninkile bağlandığını gördü—kadınsı merhametleri uyanmış, insan ve kadınsı yeminleri birlikte tutuyorlardı. Sonunda geveze ihtiyarlar bile sessizleşti. Erkekler başları eğik oturdular. Sonra Munabiya çıktı, siyah şalı omuzlarından gevşek akıyordu. Onu görmek istedi ama o hiç kimseyi görmedi. Sadece toprağı kaplayan beyaz kargaya baktı, sonra yalnız evine doğru yürüdü.

Munabiya'nın Sessiz Gidişi Munabiya sessizce yürüyüp kalabalığı geride bıraktı. Januzak'ın cenazesine katılması için onu geri çağırdılar, ama o cevap vermedi. Bir çocuk yanına koştu, fakat Munabiya sadece kısa bir an durup onun başını okşadı ve yoluna devam etti. Hiçbir şey söylemedi; sessizliği ağırdı. Neden geri dönmediğini kimse anlayamadı. Belki acısı çok derindi, belki de paylaşamayacak kadar kişiseldi. Başkalarıyla yas tutmak yerine uzaklaşmayı seçti. Bu kararı uzun süre bir sır olarak kaldı ve sessiz ama güçlü bir hüznün anı olarak hatırlandı.

KARAKTER ANALİZİ

Januzak

Januzak sessiz, içine kapanık ve duygularını dışa vurmayan bir adamdır. Hayatını kuyumculuk sanatına adanmış, sakin ve yumuşak huylu biri olarak tanınır. Dışarıdan zayıf veya pasif görünse de, içinde derin ve güçlü duygular barındırır. Bir baba olarak mesafelidir ve sevgisini açıkça göstermez. En belirgin özelliği, Munabiya'ya duyduğu ve uzun süre gizli kalan aşkıdır. Bu aşk; köy geleneklerine, eşinin öfkesine ve toplumsal baskıya rağmen devam eder. Bu anlamda Januzak, sessiz ama inatçıdır. Son dileğinde bile Munabiya'nın yanında olmasını ister; bu da gerçek duygularına son ana kadar sadık kaldığını gösterir. Bu nedenle Januzak; dışarıdan sakin ve uysal görünen, ancak iç dünyasında derin, trajik ve kararlı olan bir karakterdir.

Dışarıdan Yumuşak, İçeriden Güçlü Bir Januzak olarak bu adam, derin bir ikiliği temsil eder. Köylüye göre pasiftir; yumuşak konuşan, yavaş hareket eden, hatta belki de fiziksel olarak narin bir adamdır. Ancak Januzak'ın doğası, ruhunun kararlılıkla dolu, yoğun ve ağır olduğu anlamına gelir. Yumuşak huyluluğu zayıflık değildir; bu, demir bir iradenin maskesidir. Sarsılmaz olmak için sesini yükseltmesine gerek yoktur. İç dünyasında, inatçılıktan örülür bir kale gibidir; bir duyguya bir kez bağlandığında, geri dönüşü yoktur; hakikatlerini, hiçbir dış gücün kıramayacağı sessiz ve inatçı bir güçle tutar.

Sessiz Ama Tutkulu Bir Januzak, ses çokluğuyla değil, derinlikle tanımlanır. Kelimeleri israf etmez ve yüzü, içindeki fırtınayı nadiren ele verir. Bununla birlikte, Munabiya'ya duyduğu aşk sessiz bir dere değil; derin, yer altından akan bir nehirdir—güçlü, sürekli ve hayat verici. Duygularını halka göstermek için sergilemediğinden, sevgisi saf ve yoğundur. Bu, ruhunun mahrem tapınağında var olan, zamanın geçişinden veya ifadesizlikten etkilenmeyen sessiz, yarıcı bir bağlılıktır.

Karmaşık Januzak adamın karmaşıklığı, en çok duygusal dağılımında belirgindir. Çocuklarına karşı duygusal olarak mesafelidir; bu kötü niyetten değil, derin yakınlık kurma kapasitesinin sınırlı olması ve tümüyle Munabiya tarafından tüketilmiş olmasından kaynaklanır. Tek bir odağı olan bir adamdır; "ruhsal" doğası, tümüyle romantik bağlılığına dökülmüştür. Ailevi alanda mesafelidir, ancak gizli tutku alanında son derece mevcuttur.

Görünüşte Geleneksel, Kalpte İsyankâr Dışarıdan, uyumluluk kostümünü giyer; toplumsal düzeni korumak adına sıradan bir köy yaşlısı rolünü oynar. Ancak Januzak ruhu, onur ve geleneğin yüzeysel kısıtlamalarına karşı doğası gereği isyankârdır. İsyani ne gürültülü ne de şiddet içeridir; bu, toplumsal kuralların kalbinin gerçeğini dikte etmesine izin vermeyen sessiz ve ısrarcı bir reddir. Kamusal kişiliği ile özel gerçekliği arasındaki gerilimi, stoik bir zarafetle yönetir; gerçek benliğinin yüzeyin altında gizli ama canlı bir şekilde var olduğu çifte bir hayat sürer.

Munabiya

Munabiya, sözcüklerle değil, varlığıyla tanımlanan bir karakterdir. Metin onu doğrudan anlatmaz; onun varlığı, Januzak'ın gölgesinde, onların gizli bağının oluşturduğu boşlukta hissedilir. O, sessiz bir isyanın merkezinde duran, toplumun kural ve onur anlayışının dışında kalan gerçekliğin ta kendisidir.

Otantik Munabiya, Januzak'ın kamusal performansına karşı yaşayan bir karşıt güçtür. Januzak kendini "Geleneksel Köy Yaşlısı" maskesiyle sunar—düzenli, kendini tutan ve köy kurallarına uyan biri olarak—oysa Munabiya, bu maskenin ardındaki onun "ham" gerçekliğini temsil eder. Onur hiyerarşisinin görünüşü sadece önemli kılmakla kalmayıp uygulamaya da soktuğu katı yapıda, o, Januzak'ın rolün dışına çıkıp özgürce var olabileceği tek alandır. Varlığı sevgi olmanın ötesinde bir şeydir: oksijendir; toplumsal dünya onu sessizliğe sıkıştırırken, ona nefes alma alanı sağlar. Ayrıca, onu başkalarının zayıf gördüğü "yaşlı" biri olarak kabul etmeyi reddederek, Januzak'ın içsel gücünü onaylar. Yarım açıklamalar ve sessiz uzlaşmalarla inşa edilmiş bir yaşamda, Munabiya "Hakikat'in İlham Perisi"dir: onun gerçek benliğini tanıyan, kabul eden ve koruyan tek kişidir. Onun aracılığıyla Januzak'ın özel iradesi yalnızca gizli kalmaz; gerçek olduğu

onaylanır—köyün zayıflık olarak küçümsediği şeyi, özellikle de gizlilik ve görev talep ederken dahi sadık kalan bir aşkın görünür, kalıcı kanıtına dönüştürür.

Sessiz Yasak bir ilişki nesnesi olarak (eşin öfkesi ve toplumsal baskı bunu kanıtlar), Munabiya büyük bir toplumsal damgalamaya katlanıyor olmalıdır. Kamusal bir kişilik sürdüren Januzak'ın aksine, o toplumun kenarlarında yaşamaktadır. Gücü dayanmakta yatar; köyün yargısına ve evdeki öfkeye, çatışmayla değil, sessiz bir teslimiyet ve sadakatle dayanır.

Sarsılmaz Munabiya, gösterişsiz biçimde varlığını sürdüren sessiz bir direniş gücüdür—sarsılmazdır. Köy daralmış bakışlarla ve fısıltılarla onu damgalar; Januzak'ın eşi açıkça öfke çıkararak utancı cezaya dönüştürmeye çalışır; gelenek ise onu silmeye kararlı biçimde işleyen bir sistem olarak, aşkı itaatsizlik ve arzuyu onur lekeliyormuş gibi değerlendirir. Buna rağmen o kalır. Zaman uzadığında, mesafe sertleştiğinde ve dünya kendisine yalnızca risk sunduğunda da o sendelemez. İnsanların sessizliği zayıflık olarak okuduğu veya kendini tutmayı yokluk olarak yorumladığı anlarda bile o tereddüt etmez.

TEMALAR

Aşk ve Yasak İlişkiler: Munabiya'nın merkezinde, dul bir aile reisi ile uzun süredir hayatında olan metresi Munabiya arasındaki evlilik dışı ilişki yer alır. Bu ilişki, ergenlik çağındaki gençler için değil, yetişkin aşıklar için geçen bir "Romeo ve Juliet" türü olarak tasvir edilir; tutku, aile sorumlulukları ve toplumsal tabulara rağmen devam eder. İlişkinin yasak doğası, geç Sovyet dönemi Kırgızistan'ında (1980'ler, Perestroyka öncesi) katı normlara karşı gelir; burada evlilik sadakati, aile onuru (namus) ve klan uyumu gibi değerler önemlidir. Sosyalist realizm edebiyatı genellikle ideolojik uyumu, kolektif görevi ve ahlaki dersleri ön plana çıkarır; kişisel arzular, özellikle evlilik dışı ilişkiler, genellikle burjuva sapkınlığı olarak kınanır.

Ancak Akmatov, aşıkları insanileştirir; bağlarını geçici bir tutkudan ya da ahlaki bir hatadan ziyade, kader ve derin duygusal uyum tarafından yönlendirilen gerçek, yaşamı onaylayan bir güç olarak sunar. Hikayenin duygusal derinliği, ailenin ilişkiyi keşfetmesinin ardından verdiği çok yönlü tepkilerde ortaya çıkar: önce aile düzeninin bozulmasına duyulan hayal kırıklığı, ardından öfke (ihanet ve çatışmalar), son olarak da kaybedilen hayallere duyulan üzüntü ve nihayetinde, aşıkların gerçek mutluluğunu görmeleriyle gönülsüz kabul.

Akmatov'un geleneksel olmayan bakış açıları, yenilikçi bir yapı ile bu karmaşıklığı artırır: lirik bir anlatım, çoklu bakış açıları (aile üyeleri, aşıklar ve gözlemciler arasında geçiş) ve psikolojik iç gözlem, sosyalist realizmin lineer ve propagandistik stilini altüst eder. Bu yaklaşım, kişisel tutkuyu geleneksel ahlakın önüne çıkarır ve aşkı, Sovyet tarafından dayatılan hiyerarşilerin, Kırgız-Rus etnik gerilimlerinin ve yas tutma gibi kültürel ritüellerin ötesine geçen evrensel bir insan zorunluluğu olarak gösterir.

Hikaye, Kırgızistan'ın sosyokültürel arka planında—etnik olarak karışık Sovyet toplumu ve kalan Kırgız gelenekleri—geçer ve post-Sovyet dönemde bireysel özgürlüğün ideolojiye meydan okuyacağını öngörür; bu, Kırgız edebiyatında duygusal realizme doğru önemli bir kaymayı işaret eder. Sonuç olarak tema, aşkın iyileştirici gücünü kutlar ve gerçek duygusal bağların en derin aile çatlaklarını bile iyileştirebileceğini vurgular.

Örnek an: Januzak'ın cenazesinde, eşi Shaarkan yıllarca sessiz acı çektikten sonra öldüğünde, Munabiya, aile öfkesine rağmen direnir. Januzak'ın gelini Ajike, onuru ve ritüelleri korumak için onu şeytan ilan eder ve engel olmaya çalışır. Munabiya siyah başörtüsüyle gelir ve etkileyici bir *koşok* (Kırgız ağıtı) söyler: "*Januzak, dünyaya saparak geldin... Sen toprağın altına gidersen, ben de peşinden giderim...*" Onun sesi, 20 yıllık yasak aşklarını kaderle bağlantılı bir kurtuluş olarak ortaya koyar, köyü durdurur ve aile öfkesini kabule yönlendirir. Bu kamuya açık katharsis, aşklarını Sovyet tabularına ve kültürel hiyerarşilere karşı insani bir biçimde sunar.

Ataerkil Cinsiyet Roller: *Kadın Düşmanlığı* Munabiya, geç Sovyet dönemi Kırgız toplumundaki ataerkil normların kadınlara yüklediği duygusal ve sosyal maliyetleri ve erkek sadakatsizliğinin yol açtığı sonuçları ince ince eleştirir. Januzak'ın yıllarca sabırla acı çeken eşi Shaarkan, pasif kurbanlığı temsil eder: 20 yıl

süren ilişki boyunca yaşadığı “sessiz duygusal ıstırap” onun ölümüne yol açar ve kadınların ihaneti kendi içinde yaşamak zorunda kaldığını, ev içi dayanıklılığa mahkûm olduğunu gösterir.

Diğer yandan, başkaldıran metres Munabiya, ağıtıyla bu duruma karşı çıkar, fakat Januzak’ın kız kardeşi Ajike tarafından “şeytan” ilan edilir. Ajike, erkek liderliğindeki soyun “temizliğini” korumak için ataerkil yetkisini sert bir şekilde kullanır ve içselleştirilmiş kadın düşmanlığını ortaya koyar. Akmatov tüm bakış açılarını insanileştirir; duygusal gerçeği ön plana çıkarır ve Sovyet-Kırgız baskılarını açığa çıkarır: ideolojik uyum bağları boğar, kültürel tabular cinsiyet eşitsizliklerini artırır. Ailenin kabulü direnci gösterirken, kadınların ağır bedeli erkek merkezli ahlakta devam eder.

Örnek An: Çocuk olduklarında, bir düğün ziyafetinde kadınlar arasında bir kavga çıktığını duydular ve merakla oraya koşular. Anne, Munabiya’yı saçlarından yakalayıp yerde sürükledi ve öfkeyle dövdü. Sanki yıllardır taşıdığı tüm öfke o anda boşalıyordu. Diğer kadınlar onları ayırmaya çalıştı; çoğu anneyi destekledi ve Munabiya yalnız kaldı. Bazıları yüksek sesle gülerken, bazıları ise nazikçe, “Bırakın, yorulunca sakinleşirler,” dedi.

Evlât Görevi: *Çocukların Yaşlı Ebeveynlerine Bakması* Munabiya’da Kazat Akmatov, Kırgız kültüründe hayati öneme sahip evlat görevi (filial piety) temasını, ailenin duygusal çalkantılarıyla öreri ve çocukların yaşlılara karşı sarsılmaz sorumluluğunu—özellikle oğulların birincil görevi—vurgular. Bu sorumluluk, Januzak’ın onlarca yıllık yasak ilişkisi gibi ebeveyn hatalarına karşı dayanıklı bir karşıtlık oluşturur.

Bu tema, geleneksel Kırgız toplumunda oğulların en ağır yükü taşıdığını gösterir: maddi destek sağlamak, yaşlanan ebeveynler için konut temin etmek, cenaze ve aş yemeği gibi ritüelleri organize etmek ve klan onurunu (namus) korumak; çoğu zaman kendi kişisel çıkarlarından feragat ederek. Kızlar duygusal ve ev içi katkı sağlar, ancak daha az yükümlülük taşır; bu, soyun erkek hattına dayalı olduğu, ihmalin sosyal dışlanma, lanet (kargysh) veya miras kaybı riskini artırdığı bir sistemi yansıtır.

Yaşlanan aile reisi Januzak, kusurlu yaşlı otoritesini temsil eder: Munabiya ile yasak aşkı aile uyumunu bozar, Shaarkan’ın ölümüne ve kardeşlerin öfkesine yol açar, ancak çocukları—onların bakış açısından anlatıldığı gibi—görevlerini sürdürür. Gençliklerinde, düğün kavgası gibi skandalları merakla gözlemlerler, isyan etmezler; yetişkinliklerinde ise cenazesini organize eder, ihanete rağmen yas ve kabullenışı birleştirirler. Anlatıcı gibi oğullar, adamdyk parz (insani görev) anlayışını içselleştirir, ritüel uygulamayı kırıngılık ve öfke önünde önceliklendirir, bu da Januzak’ın bireysellik anlayışıyla tezat oluşturur. Kardeş Asylbek, hoşgörüyü ve “tabulardan önce insani görev” anlayışını model alırken, Ajike hiyerarşileri uygular ve disiplin eder.

Örnek an: Sokuluk ilçesinden geçerken aniden zarfı torpidonun derinliklerine fırlattı ve kapağını çarparak kapattı. Teken yola devam etti. Yol neredeyse boştu ve pedala her daha sert bastığında hız hiç değişmiyormuş gibi geliyordu. Yine de mektuptaki sözler tekrar tekrar aklına geliyor, kalbini taş gibi kesiyordu. Mektupta annesinin iki yıldır öldüğü, kendisinin ve kardeşlerinin yaşlanan babalarını eski evde yalnız bıraktıkları yazıyordu.

Son Dilek (Osuyat) Munabiya’da son dilekler (osuyat), büyük bir ahlaki ve kültürel öneme sahiptir; Kırgız kültüründe yaşlılara, ölüye ve aile otoritesine saygının simgesidir. Januzak’ın uzun süre sessizce acı çeken eşi Shaarkan, öfkesini ve ahlaki yargısını yansıtan bir son dilek bırakır: Onun gözünde kötü biri olan Munabiya, evlilik yatağına yaklaşmamalı ve sembolik olarak “kirletmemelidir.” Bu dilek, Shaarkan’ın ölümünden sonra bile ahlaki otoritesini koruma ve evde kontrolü sürdürme çabasını gösterir; yıllarca sessizce çektiği acılara rağmen onurunu korumak ister. Shaarkan’ın osuyatı, Kırgız kültüründe yaşlıların dileklerinin, güçlü duygusal veya ahlaki yargılar içerdiğinde bile, yaşayanlar tarafından yerine getirilmesinin beklenen bir davranış olduğunu gösterir.

Ancak Januzak’ın cevabı, son dileğin otoritesini karmaşık hâle getirir. Kendi ölümünden önce Januzak, osuyatını açıklar: Munabiya’nın yas kıyafetleri içinde gelmesini, ağıt söylemesini ve cesedinin yanında kendi kadını olarak oturmasını ister. Bu dilek, Shaarkan’ın osuyatının dayattığı ahlaki beklentelerin önüne kişisel arzu ve duygusal gerçeği koyar. Januzak’ın son dileği, ataerkil normları ve toplumsal tabuları sorgular; ölümden sonra bireyin gerçek bağlarının ve tutkularının Kırgız kültüründe ahlaki bir ağırlığı olduğunu ortaya koyar.

Buna bakıldığında, osuyat sadece bir tercih değil, aynı zamanda otorite, ahlak ve duygusal gerçek arasında bir müzakere aracıdır. Sosyal ve etik bir işlevi vardır: Shaarkan’ın osuyatı, kültürel beklentilerle

sınırlı ahlaki ve aile otoritesini temsil ederken, Januzak'ın dileği normların ötesine geçen kişisel gerçekliği ve aşkı yansıtır.

Örnek an: “Babanızın nasıl olduğunu sormak için neden hiç gelmiyorsunuz, siz şehirli entelektüel aptallar? Hâlâ çocuk musunuz, yoksa babanıza ihtiyacınız yok mu? Kırk yaşındasınız, küçük kardeşiniz otuz, üç kız kardeşiniz evlenip gitmiş. Oysa babanız burada tek başına, bazı dul bir kadın annenizin beyaz çarşaflarını çığnıyor, bütün gelenekleri yok sayıyor. Zavallı anneniz mezarında dönüp duruyor olmalı. Ölürkenki dileğini biliyor muydunuz?” O boş boş bakarak hayır demek ister gibiydi. Acike yenge devam etti: Anneniz, utanmaz Munabiya'nın Tanay evinin eşiğine bir daha adım atmamasını özellikle istemişti.